

BETÆNKNING

vedrørende

den praktisk-teologiske uddannelse af præster i folkekirken

Afgivet af
kirkeministeriets udvalg af
14. september 1964

BETÆNKNING NR. 498

1968

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Kap. I. Den praktiske præsteuddannelses historie	7
Kap. II. Ordningen i de øvrige nordiske lande	8
1. Finland	8
2. Island	8
3. Norge	8
4. Sverige	8
Kap. III. Kritik af den gældende ordning	9
Kap. IV. Indhentede responsa	10
Kap. V. Overvejelser om en midlertidig ordning	11
Kap. VI. Overvejelser om en nyordning	11
Kap. VII. Forslag til nyordning	13
Bilag 1. Anordning angående pastoralseminariets ordning	21
Bilag 2. Anordning om ændret affattelse af § 2 i anordning af 23. december 1941 angående pastoralseminariets ordning	22
Bilag 3. Skrivelse af 24. august 1964 fra det teologiske fakultet ved Aarhus Universitet til kirkeministeriet	23
Bilag 4. Udvalgets henvendelse til Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, Danmarks Provsteforening, Den danske Præsteforening og biskopperne	24
Bilag 5. Resumé af de indkomne svar	25
Bilag 6. Retningslinier for timeplan	26
Bilag 7. Udkast til anordning om den praktisk-teologiske uddannelse af præster i folkekirken	27

Indledning

I skrivelse af 14. september 1964 anmodede kirkeministeriet biskop over Københavns stift W. Westergård Madsen om at indtræde som formand i et udvalg til overvejelse af, om der burde foretages ændringer i undervisningen af teologer i pastoralteologiske fag, herunder om der måtte være grund til igen at henlægge denne undervisning til studietiden. Som begrundelse for udvalgets nedsættelse anførte ministeriet, at man, siden den nugældende ordning af Pastoralseminariets forhold blev fastsat ved kgl. anordning af 23. december 1941, nu og da havde modtaget henvendelser med forslag til ændring af pastoralseminarieundervisningen. Hertil kom, at der i den senere tid havde udviklet sig den praksis i Århus, at teologiske studenter i selve studietiden erhvervede sig en vis uddannelse i pastorale fag ved at følge en privat tilrettelagt undervisning, som over for ministeriet påberåbtes til støtte for andragender fra århusianske kandidater om fritagelse for den almindelige pligt til at følge Pastoralseminariets kurser og øvelser.

Selvom den omhandlede private undervisning ikke kunne begrunde fritagelse for den officielle og kontrollerede undervisning på Pastoralseminariet i København, virkede dens etablering dog som et yderligere incitament til at søge problemerne omkring den pastoralteologiske undervisning nærmere belyst, udtalte ministeriet.

Som medlemmer af udvalget udpegedes iøvrigt følgende:

Professor, dr. theol. K. E. Skydsgaard og professor, dr. theol. Bent Noack som repræsentanter for det teologiske fakultet ved Københavns universitet.

Professor, dr. theol. J. L. Balling og professor, dr. theol. Benedikt Otzen som repræsentanter for det teologiske fakultet ved Aarhus universitet.

Stud. theol. Lars Tjalve som repræsentant for det teologiske studenterråd ved Københavns universitet.

Stud. theol. Erik Orheim Andersen som repræsentant for det teologiske studenterråd ved Aarhus universitet.

Apoteker Knud A. Jackerott og provst Johs. Asmund som repræsentanter for Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer.

Sognepræst Ejnar Fledelius og sognepræst Poul Erik Andersen som repræsentanter for Den danske Præsteforening.

Forstander for Pastoralseminariet, pastor L. Brøndum og

kontorchef i kirkeministeriet John Bengtsson.

Udvalgets sekretær har været fuldmægtig i kirkeministeriet, fra 1. marts 1968 fuldmægtig i ministeriet for kulturelle anliggender Erik Larsen.

I sommeren 1966 udtrådte sognepræst Poul Erik Andersen af udvalget efter at være overgået til anden virksomhed. I hans sted er sognepræst Bertil Wiberg indtrådt som repræsentant for Den danske Præsteforening.

I efteråret 1967 udtrådte Erik Orheim Andersen af udvalget efter at være blevet teologisk kandidat. I hans sted er stud. theol. Bent Falk indtrådt som repræsentant for det teologiske studenterråd ved Aarhus universitet.

På grund af formandens udenlandsrejse kunne udvalget først begynde sin virksomhed i februar 1965, og arbejdet stilledes midlertidigt i bero efter afgivelsen af den nedenfor under afsnit V nævnte foreløbige indstilling af 7. december 1966. I november 1967 genoptog udvalget arbejdet, som nu er afsluttet med nærværende betænkning.

Udvalget har holdt 18 plenarmøder, alle i København, herunder et med deltagelse af formanden for det af de teologiske fakulteter nedsatte studieordningsudvalg, professor,

dr. theol. Børge Diderichsen, 2 med medlemmerne af det af kirkeministeriets strukturkommission nedsatte underudvalg VI angående præsteuddannelsen og et med deltagelse af Pastorseminariets faglærere. Tre underudvalg har været nedsat til nærmere behandling af specialspørgsmål.

Udvalget har afsluttet sit arbejde med afgivelse af nærværende betænkning, hvortil slutter sig et udkast til en ny kgl. anordning om Pastorseminariet.

København, den 4. maj 1968.

Johs. Asmund.

J. L. Balling.

J. Bengtsson.

L. Brøndum.

Bent Falk.

Knud A. Jackerott.

W. Westergård Madsen.

Bent Noack.

Benedikt Otzen.

Formand.

K. E. Skydsgaard.

Lars Tjalve.

Bertil Wiberg.

Ringsted, den 9. maj 1968.

Ejnar Fledelius.

Erik Larsen.
sekretær.

I. Den praktiske præsteuddannelses historie

Pastoralseminariet er oprettet ved kgl. reskript af 13. januar 1809. Der undervistes fra begyndelsen i fagene homiletik, kateketik, kirkeret og psykologi. Kun teologiske kandidater kunne deltage i undervisningen.

Da der ikke var større søgning til den således etablerede undervisning, fastsattes der - med baggrund i Danske Lov 2-2-1 og forordning af 15. oktober 1792 — ved Cancelliets Promemoria af 7. december 1811 pligt for kandidaterne til at deltage i Pastoralseminariets undervisning som en betingelse for at kunne få præsteembede.

Med årene opstod den praksis, at der kunne dispenseres fra Pastoralseminariets undervisning, således at kandidaten i stedet kunne aflægge praktisk prøve for en biskop. I begyndelsen af dette århundrede havde denne praksis udviklet sig således, at næsten ingen af kandidaterne mødte til Pastoralseminariets undervisning.

For at bøde herpå tillod man nu, at 3. og 4. års studenter fulgte undervisningen. Dette førte efterhånden til, at næsten alle studenterne gik på Pastoralseminariet inden eksamen.

Bl. a. dette forhold blev gennem årene genstand for stærk kritik, og i 1935 anmodede kirkeministeriet derfor daværende biskop over Københavns stift, dr. theol. H. Fuglsang-Damgaard om at overveje, hvorledes forholdene kunne bedres. I 1941 fremlagde biskoppen efter samarbejde med Pastoralseminariets lærere, det teologiske fakultet og det teologiske studenterråd ved Københavns universitet samt Den danske Præsteforening en redegørelse for ministeriet med forslag til en nyordning.

Efter at et af ministeriet på grundlag heraf udarbejdet udkast til kgl. anordning om Pastoralseminariets forhold havde været forelagt landets øvrige biskopper til udtalelse, udarbejdedes endeligt forslag til kgl. anordning, der stadfæstedes den 23. december 1941 (anordningen er aftrykt som bilag 1 til nærværende betænkning).

Ifølge anordningens § 1 er Pastoralseminariets formål at give de vordende præster en praktisk-teologisk uddannelse på videnskabeligt grundlag. Af anordningens hovedpunkter skal iøvrigt nævnes, at der indføres en stilling som kgl. udnævnt forstander og hovedlærer, at de faste undervisningsfag er homiletik, kateketik, religionspsykologi med særligt henblik på sjælesorg, dansk kirke- og menighedsliv, kirkeret og messesang, at adgangen til deltagelse i undervisningen er åben for teologiske kandidater, at deltagelse i øvelserne i de faste fag er obligatorisk, og at kirkeministeriet under særlige omstændigheder kan give fritagelse for deltagelse i undervisningen som helhed eller i enkelte fag.

Undervisningen efter den nye ordning påbegyndtes i efterårssemestret 1943.

I 1949 ændredes anordningen således, at det teologiske fakultet ved Aarhus universitet repræsenteredes i Pastoralseminariets bestyrelse jævnsides med fakultetet ved Københavns universitet (bilag 2).

Varigheden af kursus på Pastoralseminariet er 14-15 uger med 22 ugentlige undervisningstimer samt foredrag (6-8 dobbelttimer). Undervisningsplanen omfatter følgende fag:

Homiletik: 4 timer ugentlig.

Kirkeret: 2 timer ugentlig.

Kateketik: 2 timer ugentlig.

Liturgik: 2 timer ugentlig.

Pastorallære: 1 time ugentlig.

Salmebogskundskab: 2 timer ugentlig.

Diakoni og samfundslære: 1 time ugentlig + ekskursioner (1 eftermiddag pr. uge).

Kirkebogsføring: 20 timer pr. kursus.

Kirkelig tale og læsning: 1 time ugentlig (+ særundervisning for talehæmmede og eventuelt i sang).

Psykologi: 2 timer ugentlig.

Psykiatri: 1 time ugentlig.

Messesang og kirkemusik: 2 timer ugentlig.

Hertil kommer foredrag om dansk kirke- og menighedsliv. Endvidere afholdes ekskursioner.

sioner, hvor kursisterne gøres bekendt med forskellige folkekirkelige funktioner i praksis.

Den i anordningens § 8, stk. 2 indeholdte **hjemmel** til dispensation fra pastoralseminarieundervisningen er fra begyndelsen praktiseret således, at der er meddelt dispensation til kandidater, som i nogle år efter bestået embedseksamen har haft en modnende beskæftigelse, der har givet orientering i kir-

kens arbejde og været suppleret med deltagelse i dette. Derimod er der ved afgørelsen af dispensationsansøgninger principielt ikke taget hensyn af rent økonomisk art.

Siden 1962 har kursusdeltagerne haft samme mulighed for at opnå stipendier og/eller lån fra ungdommens uddannelsesfond som de studerende ved de højere læreanstalter.

II. Ordningen i de øvrige nordiske lande

Finland.

Der findes ved de teologiske fakulteter ved universitetet i Helsingfors og Åbo Akademi lærestole i praktisk teologi. Inden for et læseår – sædvanligvis 4. studieår - har studenterne som en obligatorisk del af studiet praktiske øvelser. Det er dog muligt for de studerende at beskæftige sig med studiet ved siden af øvelserne. Selve den kirkelige praktikantundervisning er således led i det teologiske studium.

Til opnåelse af fast præsteembede kræves endvidere en såkaldt pastoraleksamen, hvortil kandidaten tidligst kan indstille sig efter 2 års præstetjeneste.

Island.

Uddannelsen finder sted i eksamensstudietiden efter en ordning, der omtrent svarer til den danske før anordningen af 23. december 1941.

Norge.

Efter embedseksamen, hvortil studietiden gennemsnitlig andrager 6 år, gives en praktisk-teologisk undervisning over 2 semestre på specielle seminarier, der er knyttet til det teologiske fakultet ved Oslo universitet og til Menighedsfakultetet. Fagplanen er næsten som i Danmark, men undervisningen i hovedfagene afsluttes med eksamen. I undervisningen anvendes i vid udstrækning øvelser med samtaler og diskussion, ekskursioner og studiebesøg. Kandidaterne prædiker og forretter altertjeneste ved særlige øvelsesgudstjenester, ligesom de deltager i konfir-

mandundervisningen og overværer kristendomsundervisningen i folkeskolen.

Sverige.

Det teologiske studium indbefatter som eksamensfag den historiske del af den praktiske teologi.

Under studiets 2. del afholdes endvidere kurser i taleteknik, liturgisk sang, samfundskundskab samt psykologi og psykiatri.

Efter embedseksamen afholdes et ca. 15 uger langt kursus med egne lærere, men sorterende under de teologiske fakulteter. Det omfatter fagene homiletik (6 ugentlige timer), kateketik (6 ugentlige timer), pastoralpsykologi og sjælesorgslære (8 forelæsninger og 8 øvelser), liturgisk læsning (24 timer), liturgisk sang (24 timer), kirkeret (2 ugentlige timer) og orientering i forskellige kirkelige arbejdsformer (ca. 25 timer).

Inden begyndelsen af dette kursus skal kandidaten i mindst 2 måneder have deltaget i kirkeligt eller socialt arbejde. Kursuset afsluttes med en prøve, der skal bestås.

Et af biskopperne nedsat udvalg har i 1965 afgivet betænkning om den fremtidige udformning af præsteuddannelsen. Forslaget omfatter bl. a. adskillelse af den teoretiske og den praktiske uddannelse, således at der oprettes egentlige pastoralseminarier i Sigtuna og Malmö samt forlængelse af den praktiske uddannelse til ét år, herunder 3 måneders praktikantjeneste i en menighed.

Betænkningen har foreløbig ikke givet anledning til ændring af den nugældende ordning.

III. Kritik af den gældende ordning

Mod det ved anordningen af 1941 gennemførte system rejste der sig hurtig kritik af forskellig art. Således fremsattes i 1946 fra de studerendes side anmodning om en form for studentertiløn i undervisningstiden. Gentagne krav om tilladelse til at søge embede, allerede inden undervisningen var afsluttet, førte efterhånden til en praksis, hvorefter kandidaterne efter forløbet af den halve kursus-tid kunne få en foreløbig attest på, at de fulgte Pastoralseminariets undervisning.

I 1948 ansøgte Aarhus universitets teologiske fakultet kirkeministeriet om oprettelse af en foreløbig undervisning i Århus i de fag, der var nødvendige for at give de vordende præster den praktiske uddannelse, der er et pastoralseminariums opgave. Ansøgningen blev ikke imødekommet, men gav stødet til den tidligere omtalte ændring i 1949 af anordningen angående Pastoralseminariets ordning, hvorved Aarhus universitets teologiske fakultet repræsenteredes i direktionen.

I 1951 fastslog Pastoralseminariets direktion og et af biskopperne nedsat 3-mandsudvalg i enighed, at den nuværende ordning ikke havde eksisteret længe nok, til at man kunne ændre den, men *at* der burde tilstræbes en afkortning af studietiden ved de teologiske fakulteter, *at* der måtte skabes en fast dispensationspraksis, og *at* der måtte gives kandidaterne bedre økonomiske betingelser.

I januar 1961 fremsatte kandidater fra Aarhus universitet andragende om, at der i forårssemesteret 1961 undtagelsesvis måtte blive afholdt undervisning i Pastoralseminariets fag i Århus, hvilket andragende blev afslået af kirkeministeriet. I efteråret 1961 begyndtes derefter ved privat initiativ en uofficiel undervisning i Århus i fagene homiletik, kateketik og sjælesorg, senere suppleret med undervisning i kirkebogsføring, religionspsykologi m. v.

Ansøgninger om fritagelse for Pastoralseminariet på grundlag af deltagelse i den nævnte undervisning blev afslået af ministeriet. Ligeledes er der givet afslag på ansøgninger om fritagelse for kandidater, som har haft undervisningsarbejde efter embedseksamen, og som påberåber sig denne virksomhed som fritagelsesgrundlag.

I januar 1964 bifaldt ministeriet, at man indtil videre kunne give kandidaterne foreløbig attest til brug for embedsansøgning, så snart de havde påbegyndt undervisningen på Pastoralseminariet.

I en af rektor tiltrådt skrivelse af 24. august 1964 til kirkeministeriet foreslog det teologiske fakultet ved Aarhus universitet indført en nyordning af pastoralundervisningen. Henvendelsen, der er aftrykt som bilag 3 til nærværende betænkning, kritiserer på en række punkter den gældende ordning og fremhæver specielt de særlige vanskeligheder, den indebærer for de teologiske kandidater fra Aarhus universitet.

Henvendelsen foreslår i stedet en ordning, ifølge hvilken der ikke hvert semester afholdes fuldt kursus, men med sådanne mellemrum, at kursus f. eks. strækkes over 3-4 semestre. Kurserne vil herefter kunne følges af studenterne ved begge fakulteter i løbet af studietiden, afsluttet med et koncentreret teknisk kursus umiddelbart efter embedseksamen. Det skal imidlertid stå studenterne frit, om de således vil absolvere kurserne — bortset fra det tekniske — samtidig med universitetsstudiet eller som kandidater på Pastoralseminariet i København. Forslaget motiveredes af fakultetet gennem henvisning dels til ønskeligheden af, at de praktiske fag studeres i organisk sammenhæng med de teologiske eksamensfag, dels til den praktiske lettelse, forslaget gennemførelse ville indebære for Århus-kandidaterne.

Forslaget er af repræsentanterne for Århus-fakultetet uddybet under drøftelserne i udvalget.

På foranledning af en af universitetslektor - nu professor, dr. theol. - Niels Thulstrup til udvalget indsendt kritisk artikel om den eksisterende ordning har man indhentet en uddybende erklæring fra forfatteren om dennes ideer om en nyordning. Erklæringens hovedpunkter er følgende: 1) En del af det stof, kandidaterne nu undervises i, har de været igennem under studiet. 2) Der kunne udarbejdes lærebøger eller håndbøger i de enkelte fag, så eleverne i højere grad kunne tilegne sig stoffet ved selvstudium. 3) Undervisningen kunne lægges over 6-8 semestre

efter forprøven og dens obligatoriske karakter afskaffes. 4) Eksamen kunne indføres i de fag, hvor det var muligt, og studenterne skulle kunne indstille sig i de enkelte fag i tvangfri orden. 5) Undervisningsstoffet kunne udover den af punkt 1) flydende begrænsning nedsættes væsentligt.

Udover den allerede omtalte kritik har der, i årene siden anordningen af 1941 trådt i kraft, været fremsat kritik af, at undervisningen i hovedfagene var tvungen, at kandidaterne ikke fik bibragt de nødvendige praktiske færdigheder, at der undervises i for mange fag set i forhold til den korte kursustid, at fagplanen ikke er tidssvarende — idet der herved særlig er efterlyst en grundigere un-

dervisning i fagene sociologi og psykologi, at der med 1941-ordningen i realiteten var sket en forlængelse af studietiden, at dispensationspraksis var usikker, at teologiske kandidater ikke straks efter embedseksamen havde mulighed for at få lønnet ansættelse i folkekirken, og at ikke-teologer, der opnåede præsteembede i henhold til §§ 2 og 5 i lov om adgang til præsteembeder i folkekirken ikke skulle underkaste sig uddannelsen på Pastorseminariet for at kunne beskikkes til præsteembeder og heller ikke havde adgang dertil. Som et argument for pastoralundervisningens henlæggelse til studietiden er endvidere anført, at kandidaterne er læsetrætte umiddelbart efter embedseksamen.

IV. Indhentede responsa

Ved at kræve Pastorseminariets undervisning fulgt før udnævnelse til præst i folkekirken har kirkeministeriet givet udtryk for, at der udover det ved embedseksamen afsluttede universitetsstudium kræves en form for uddannelse, som ikke tilgodeses under studiet, og som derfor må henlægges til en institution under ministeriet.

Der har i udvalget været fuld enighed om, at den videnskabelige, teologiske universitetsuddannelse kræver en praktisk-teologisk uddannelse som yderligere forudsætning for beskikelse til præst i folkekirken, således som det er forudsat i anordningen af 1941. Den rummelige formulering af anordningens § 1 giver imidlertid vidt forskellige muligheder for en praktisk og udbytterig tilrettelæggelse af undervisningen.

Udvalget har derfor indledt sit arbejde med en drøftelse af, hvilke behov undervisningen skal imødekomme.

Til hjælp for udvalgets overvejelser heraf har man fra Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, Danmarks Provsteforening, Den danske Præsteforening og fra samtlige biskopper indhentet udtalelser med hensyn til, hvad Pastorseminariet efter de pågæl-

dendes opfattelse burde yde for på bedst mulig måde at imødekomme de krav, der måtte stilles til folkekirkens præster. (Henvendelsen er af trykt som bilag 4).

Der er i svarene vidtgående enighed om, at den historisk-systematiske del af den praktiske teologi naturligt hører hjemme under det teologiske studium, og at der derudover skal være et practicum, hvorved må forstås en kursuspræget undervisning, der koncentrerer sig om de centrale punkter i præstens daglige arbejde — prædiken, konfirmandundervisning, sjælesorg, gudstjeneste og kirkelige handlinger, administrative opgaver samt kontakt med forskellige myndigheder og organer — således at behandlingen af fagenes teologiske problematik ikke ses som en selvstændig opgave for Pastorseminariet, men underordnes practicumundervisningen (Et resumé af besvarelserne er aftrykt som bilag 5). Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer har endvidere ytret betænkelighed ved, at det efter den gældende ordning er muligt for en teologisk kandidat at opnå ansættelse i et fast præsteembede med det ansvar, der er forbundet hermed, efter blot en kort uddannelse på Pastorseminariet.

V. Overvejelser om en midlertidig ordning

Efter at udvalget havde gennemgået de indkomne besvarelser og i forbindelse hermed tidligere fremført kritik mod den gældende ordning samt tidligere fremsatte forslag til nyordning, vedtoges det at rette henvendelse til det af de teologiske fakulteter ved Aarhus og Københavns universiteter nedsatte studieordningsudvalg samt til det af strukturkommissionen nedsatte underudvalg VI angående præsteuddannelsen. Man fandt disse henvendelser påkrævede, fordi de to nævnte udvalg nødvendigvis i et vist omfang måtte beskæftige sig med problemerne omkring pastoraluddannelsen.

På et herefter arrangeret fællesmøde orienteredes Pastoralseminarieudvalget om de tanker om det teologiske studium og om præsteuddannelsen, der var fremme i udvalgene, idet det fra begge udvalg betonedes, at overvejelserne endnu ikke var tilendebragt. Af orienteringen fremgik det, at arbejdet kunne blive langvarigt, og at det muligvis ville resultere i forslag til væsentlige ændringer i op-

bygningen af det teologiske studium i almindelighed og præsteuddannelsen i særdeleshed.

Under hensyn bl. a. til de på mødet fremkomne oplysninger og kirkeministeriets udtalte ønske om en snarlig indstilling fra udvalget, samt i erkendelse af det ønskelige i, at teologiske kandidater snarest fik mulighed for at oppebære løn straks efter embedseksamen på linie med andre akademikere, fremsatte udvalget ved skrivelse af 7. december 1966 til kirkeministeriet forslag om etablering af en *midlertidig ordning*, som i hovedtræk gik ud på, at kandidaterne allerede umiddelbart efter embedseksamen i indtil 7 måneder skulle kunne være ansat som uordnede medhjælpere hos faste præster med vederlag i henhold til præstelønningslovens § 42, således at Pastoralseminariets undervisning skulle følges under ansættelsen.

Forslaget har ikke resulteret i ændring af den nugældende ordning.

VI. Overvejelser om en nyordning

Der har i udvalget været enighed om, at den fremførte kritik af den gældende ordning på en række væsentlige punkter er berettiget. Det gælder således den fagtrængsel på Pastoralseminariet, som er en følge af, at det teologiske studium ikke direkte er en forberedelse til praktisk præstegerning. Det gælder også til en vis grad kritikken af fagplanen, hvor især fag inden for områderne psykologi og sociologi bør tillægges større vægt. Det gælder i høj grad også den økonomiske ulempe, at teologiske kandidater til forskel fra andre kandidater fra universiteterne og de højere læreanstalter er afskåret fra at oppebære løn umiddelbart efter eksamen; en ulempe som ifølge sagens natur er særlig følelig for kandidater fra Århus, som vil være nødsaget til at forlade hjem og familie for

at følge undervisningen på Pastoralseminariet i København.

Der har endelig været enighed om det uheldige i, at personer, der i medfør af § 2 i lov om adgang til præsteembeder får tilladelse til at søge embede, hverken har pligt eller ret til at følge Pastoralseminariets undervisning.

Fleere udvalgsmedlemmer har endvidere kritiseret, at personer uden teologisk embedseksamen, der i medfør af menighedsrådslovens § 42, jfr. § 5 i lov om adgang til præsteembeder, indstilles til et embede, ikke skal gå på Pastoralseminariet. Udvalget må — omend ikke uden beklagelse - erkende, at gældende lov ikke hjemler ret til at forlange yderligere uddannelse af den indstillede, men at der alene kan kræves aflagt prøve. Udval-

get vil dog finde det ønskeligt, at der skabes hjemmel for, at personer uden teologisk embedseksamen, der ansættes i henhold til menighedsrådslovens § 42, får adgang til at deltage i Pastorseminariets kurser eller som minimum det tekniske kursus, jfr. forslaget, afsnit VII.

I overensstemmelse med de indkomne besvarelser om, hvad Pastorseminariet bør yde, har der i udvalget været stor sympati for tanken om henlæggelse til studietiden af den historisk-systematiske undervisning, der danner grundlag for den praktisk-teologiske uddannelse, eventuelt ved oprettelse af lærestole i praktisk teologi. Man finder imidlertid, at spørgsmålet snarere må henhøre under det tidligere omtalte studieordningsudvalg, som er gjort bekendt med nærværende udvalgs synspunkt. Skulle universitetsundervisning i praktisk teologi kunne ækvivalere en del af den obligatoriske pastoralundervisning, måtte faget være eksamensfag. Tanken om oprettelse af et nyt eksamensfag under de almindeligt herskende bestræbelser for at forkorte studietiden ville imidlertid formentlig vække stærk modstand i fakulteterne.

Et udvalgsmedlem - den ene af repræsentanterne for Den danske Præsteforening, Fledelius - har fremsat forslag om, at en udbygget pastoralundervisning lægges samlet i et fuldt semester i studietiden, f. eks. efter beståede tillægsprøver + forprøve. Dette forslag er begrundet med, at de studerende derved vil undgå de praktiske og økonomiske ulemper, som en pastoralundervisning efter embedseksamen medfører, at beskæftigelsen med de pastoralteologiske fag vil fastholde de studerendes tilknytning til det kirkelige arbejde, og at muligheden for at gennemgå det pastoralteologiske stof i studietiden vil modvirke en forlængelse af den samlede uddannelsesetid. Der lægges yderligere fra forslagsstillerens side vægt på, at en henlæggelse (tilbageføring) af den pastoralteologiske undervisning til studietiden må formodes at øge antallet af de kandidater, der vil søge præsteembede efter bestået embedseksamen.

Udvalgets repræsentanter for Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer har udtalt sig til fordel for, at den pastoralteologiske uddannelse bliver indlemmet i fakulteternes arbejdsområde og har derved stillet følgende konkrete forslag: Studiet opdeles i

to selvstændige linier med fælles 1. del efter ca. 3 års studietid. Derefter fortsætter den teoretiske linie omtrent som nu indtil embedseksamen, medens den praktiske linie fører frem til afsluttende eksamen med begrænset teoretisk stof og til gengæld betydeligt pastoralteologisk penum. Til den praktiske linie knyttes en turnustjeneste. Man har her ved villet gøre opmærksom på, at en praktisk uddannelse til præstegering i lige så høj grad imødekommer teologiens grundintention som en teoretisk (videnskabelig i gængs betydning) skoling i fakultetets nuværende fagområde. Og man har derfor foreslået, at der ikke blot gennemføres en udvidet pastoralteologisk uddannelse, men også at denne uddannelse kan gives gennem et universitetsstudium med direkte sigte på præstegeringen som anført.

Fra flere sider er der fremsat ønske om henlæggelse af en del af undervisningen til specielle kurser i studietiden - således f. eks. de ikke-pastorale fag kirkeret og kirkebogsføring - idet man i den forbindelse har henvist til lignende ordninger ved andre fakulteter. I denne forbindelse må endvidere henvises til den tidligere omtalte skrivelse af 24. august 1964 fra det teologiske fakultet ved Aarhus universitet (bilag 3), som gik ind for placering af den ovennævnte del af den pastorale undervisning i studietiden, fordelt over 3-4 semestre.

Pastorseminariets faglærere er dels på mødet med udvalget, dels på et af forstanderen refereret lærermøde gået stærkt ind for, at pastoralundervisningen først skulle finde sted efter opnået embedseksamen.

Tanken om påny at henlægge pastoralundervisningen til studietiden må udvalget afvise til fordel for det nedenfor anførte forslag til nyordning. Imod henlæggelse til studietiden skal indledningsvis anføres, at det var denne ordning, der i trediverne gav anledning til så stærk kritik og til den ved anordningen af 23. december 1941 gennemførte ændring, som dengang af alle betragtedes som en væsentlig forbedring. Videre bemærkes, at de egentlige praktiske spørgsmål først bliver aktuelle, når man umiddelbart står overfor at skulle være præst. Der vil endvidere være en vis fare for, at pastoralundervisningen som eksamensfrit kursus under studiet bliver negligeret til fordel for eksamens-

fagene. For undervisning efter afsluttet eksamen taler kandidaternes større modenhed og bedre forudsætninger. Praktiske vanskeligheder for studerende, der først på et sent tidspunkt, eventuelt efter opnået eksamen, bestemmer sig for at blive præster, vil kunne undgås. Endelig må anføres den store fordel, som ligger i, at kandidaterne i længere tid er samlet til undervisning i samtaleform, så at forskellige synspunkter kan mødes på frugtbar måde.

Århus-fakultetets og det århusianske studenterråds repræsentanter i udvalget har over for disse argumenter — som de iøvrigt bedømmer overvejende positivt — gjort gældende, at følgende to momenter taler for en henlæggelse af undervisningen til studietiden: En sådan henlæggelse ville dels eliminere de alvorlige praktiske ulemper, som den nugældende ordning påfører århusianske kandidater, dels åbne mulighed for en værdifuld indbyrdes befrugtning mellem pastoralstudiet og det teologiske eksamensstudium. - De nævnte medlemmer, som på grundlag af disse betragtninger har støttet det fornævnte forslag af august 1964 fra Århus-fakultetet, mener imidlertid, at en nyordning som den nedenfor anførte — forudsat den gennemføres i sin helhed - vil betegne et så afgjort

fremskridt i forhold til den nugældende ordning og i så høj grad vil imødekomme ønsket om afhjælpning af de nævnte praktiske ulemper, at man har kunnet frafalde forslaget om pastoralundervisningens henlæggelse til studietiden.

Med hensyn til det ovenfor omtalte, af repræsentanterne for Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer fremsatte forslag bemærkes, at forslagsstillerne under udvalgets fortsatte gennemgang af det samlede materiale har fundet, at en ordning som den nedenfor anførte, realiseret i sin helhed vil medføre en så væsentlig forbedring af de bestående forhold og i så vid udstrækning vil tilgodese de af disse medlemmer fremsatte ønsker, at de har kunnet frafalde forslaget om oprettelse af en særlig pastoralteologisk linie under studiet.

Fledelius anser ikke sine ovenfor nævnte synspunkter for dækket af det nedenfor fremsatte forslag om oprettelse af en kandidat-tjeneste omfattende en ændret pastoralteologisk undervisning, men må dog opfatte udvalgets forslag som en mulighed i forhold til den bestående ordning, hvorfor han ikke ønsker at afgive nogen mindretalsindstilling.

Udvalget fremsætter herefter enstemmigt nedenstående forslag.

VIL Forslag til nyordning

Ved udformningen af forslaget til nyordning har udvalget lagt vægt på, at der som hidtil kommer til at gælde samme ordning med hensyn til pastoralundervisning for alle kandidater.

Udvalgets ledende synspunkt har været at finde frem til den bedste form for pastoralundervisning, og udvalget finder det også sagligt påkrævet at beskæftige sig med de særlige vanskeligheder af økonomisk og bolig-mæssig art, kandidaterne fra Aarhus universitet hidtil har haft, som følge af at pastoralundervisningen har fundet sted i København. Udvalget må endvidere finde det stemmende med et almindeligt lighedsprincip, at der gives kandidaterne mulighed

for at følge undervisningen såvel i Århus som i København.

Ved udarbejdelsen af nedenstående forslag har udvalget villet tage hensyn til den kritik, der fra mange sider er fremsat imod, at kandidaterne allerede forholdsvis kort efter opnået embedseksamen — uden sikkerhed for at de er i besiddelse af praktisk-teologiske færdigheder — kan opnå ansættelse i et fast præsteembede. Udvalget har endvidere med sit forslag taget sigte på etablering af en rent praktisk uddannelse under erfaren vejledning jævnsides med kursusuddannelsen - og ikke mindst på vekselvirkningen mellem de to uddannelsesformer; en vekselvirkning, der kan forstærkes ved den mere teoretiske

undervisnings opdeling i flere korte kurser. Endelig tilsigter forslaget at lette de vanskeligheder af økonomisk art, som alle teologiske kandidater har i sammenligning med andre kandidater, og de vanskeligheder af boligmæssig art, Århus-kandidaterne har, jfr. ovenfor, indtil der åbnes dem mulighed for at følge pastoralundervisningen i Århus.

Udvalget indstiller derfor *enstemmigt*, at der indføres følgende *nyordning*:

Den praktisk-teologiske undervisning gives under en kandidattid med løn, dels i form af kurser under Pastorseminariet (pastorseminarierne), dels i form af vejledning hos en præst.

Kandidattjenesten forudsætter ordination og består i deltagelse under tilsyn og vejledning af vedkommende præstelærer i præstens embedsforpligtelser i videst muligt omfang og lejlighedsvis udførelse af disse funktioner under præstens ansvar. Kandidaten skal endvidere have mulighed for selvstudium i et vist omfang.

Kandidattjenestens fortrin ligger i de muligheder, en kandidat opnår ved indførelse i alle en præstegernings praktiske aspekter og problemer under vejledning af en erfaren kollega og med adgang til stadig meningsudveksling med denne, herunder også om stof fra kandidatens selvstudium. Det må derfor understreges, at vedkommende præsts tilsyn og vejledning er en praktisk pædagogisk opgave, som vil kræve betydelig tid og evne, hvad igen medfører, at der bør ydes præstelæreren vederlag herfor, jfr. nedenfor.

For at opnå den ønskede vekselvirkning mellem kurserne og den praktiske virksomhed og give kandidaterne rimelig tid til at søge fast præsteembede finder udvalget, at den samlede uddannelsestid bør sættes til 12 måneder. Dette tidsrum indebærer, at kandidaterne herved så nogenlunde får et fuldt kirkeår i det sogn, hvor de placeres.

Den forholdsvis lange tjenestetid vil endvidere medføre, at kandidaten ikke til stadighed skal være i opbrud. Også det foreslåede selvstudium taler for, at kandidattiden ikke gøres for kort. Endelig indebærer en uddannelsestid på et fuldt år rent praktisk, at det vil blive betydelig lettere at tilrettelægge kursusundervisningen, der omfatter to hold årligt.

Ved bedømmelsen af uddannelsestidens

længde må endelig den omstændighed tages i betragtning, at der ydes løn under kandidattjenesten.

Kandidattjenesten tilrettelægges på følgende måde:

- 1) Efter embedseksamen foranstalttes såvel i København som i Århus et teknisk kursus af 3 ugers varighed.
- 2) Efter afslutningen af dette kursus ordineres kandidaten og tilknyttes en præst, hvis opgave det er at indføre ham i praktisk præstegerning.
- 3) To gange i løbet af kandidattjenestetiden deltager kandidaterne i et 4 ugers kursus på Pastorseminariet (pastorseminarierne).
- 4) Til supplerung af kurserne gives der kandidaterne adgang til selvstudium i kandidattiden, og til brug herfor udarbejder Pastorseminariet skriftligt materiale.
- 5) Ved afslutningen får kandidaterne en attest, der giver dem ret til at søge præsteembede.
- 6) Fra begyndelsen af det tekniske kursus aflønnes kandidaterne i henhold til præstelønningslovens 12. lønningsklasse i overensstemmelse med de for aspiranter i en tjenstemandsstilling gældende regler.
- 7) Ordningen omfatter såvel teologiske kandidater som andre, der opfylder betingelserne i lov om adgang til præsteembeder i folkekirken, samt dem, som i medfør af nævnte lovs § 2 får tilladelse til at søge embede.
- 8) Indtil der oprettes et pastorseminarium i Århus, udvides Pastorseminariets direktion med biskoppen over Århus stift samt en repræsentant for lærerne ved det tekniske kursus i Århus.

Til den foreslåede ordning, der af udvalget betragtes som en helhed, knyttes følgende bemærkninger:

ad 1.

Det er udvalgets bestemte overbevisning, at der bør oprettes et pastorseminarium i Århus, parallelt med det eksisterende i København og med egen direktion og egne lærere. Udvalget bemærker herved, at det må være et rimeligt hensyn til studenterne ved Aarhus universitet, at de i mindst muligt omfang tvinges til at skifte bopæl under uddannelsen. I den forbindelse kan det anføres, at

Århus-kandidaterne må forventes i vid udstrækning at ville vælge præstelærere i Stor-Århus, således at de under kandidat tjenesten kan bevare deres bopæl fra studietiden. Indtil selvstændigt pastoralseminarium kan oprettes i Århus, må de to sidste kurser for alle kandidater afholdes ved Pastoralseminariet i København, medens det indledende tekniske kursus efter udvalgets opfattelse straks fra ordningens indførelse kan finde sted i begge universitetsbyer. Som begrundelse skal anføres, at egnede lokaler og kvalificerede lærere til dette kursus uden vanskelighed kan findes i Århus, at kandidaterne undgår en flytning umiddelbart efter eksamen, og at kandidaterne derved får mulighed for en gradvis og naturlig overgang fra universitetsmiljøet til det sognemiljø, i hvilken kandidat tjenesten finder sted.

Det tekniske kursus er af rent forberedende art og sigter på at bibringe kandidaterne de kundskaber, som er uomgængeligt nødvendige for at holde gudstjeneste, forrette kirkelige handlinger og deltage i arbejdet på et kirkekontor. Fagene er kirkebogsføring, pædagogik, dele af kirkeret, homiletik, liturgik og salmebogskundskab.

For at ligestille kandidaterne ved de to universiteter og muliggøre kandidatordningens ikrafttræden snarest efter eksamen kunne den afsluttende vintereksamen ved Københavns universitet ønskes rykket frem, således at den er tilendebragt før jul. Det tekniske kursus for vinterkandidaterne skulle herefter begge steder kunne begynde ca. 8. januar og være afsluttet inden 1. februar. Sommerkandidaterne begynder på teknikum ca. 8. august og slutter inden 1. september.

ad 2.

Udvalget finder, at ordination inden påbegyndelsen af den praktiske del af kandidat tjenesten er af afgørende betydning for dens indhold. Det er udvalgets opfattelse, at ordination ikke nødvendigvis skal finde sted ved den biskop, der har tilsyn med den valgte præstelærer. Der skulle efter udvalgets mening ikke være noget i vejen for, at ordination f. eks. foretages af biskoppen i det stift, hvor kandidaten er hjemmehørende, eller som han på anden måde har tilknytning til. En sådan ordning, der vil modvirke, at ordinationen koncentrerer sig meget stærkt i en-

kelte stifter, vil studenterne kunne gøres bekendt med under de orienteringsmøder, der tænkes foranstaltet på universiteterne i eksamenssemesteret, jfr. nedenfor.

Det er udvalgets tanke, at kandidaterne selv skal vælge den præst, de ønsker som lærer, således at ønsket forelægges ministeriet til godkendelse. Udvalget finder det hensigtsmæssigt, om ansøgningen forelægges gennem den pågældende præsts biskop og Pastoralseminariets direktion. Ved afgørelsen skal ministeriet alene have uddannelsesmæssige hensyn for øje, såsom præstens egnethed som lærer og sognets størrelse; derimod ikke om den pågældende præst kunne have behov for præstelig medhjælp, hvilket måske snarere kunne tale imod hans udpegning, jfr. foran om præstens omfattende pædagogiske opgaver.

Under hensyn til den tid, der vil medgå til godkendelse af den ønskede præstelærer, særligt såfremt det først fremsatte ønske ikke bifaldes af ministeriet, finder udvalget det nødvendigt, at der tidligt i det semester, hvor studenterne indstiller sig til den afsluttende eksamen, holdes et orienteringsmøde, hvor de pågældende gøres bekendt med principperne i ordningen, og hvor der sættes en frist for indgivelse af ansøgning, idet det tilkendes gives studenterne, at de vil få udpeget en præstelærer af ministeriet, hvis de ikke selv fremsætter ønske om en bestemt præst.

En præst kan ikke have mere end én kandidat tilknyttet ad gangen, men faste præster ved samme kirke kan have hver sin kandidat.

Til hjælp for præstelærerne ved indførelsen af kandidaterne i praktisk præstegering udarbejdes af Pastoralseminariets direktion en vejledning, som skal godkendes af kirke ministeriet.

Som det er tilfældet med hjælpepræster, har menighedsrådet ingen indstillings- eller godkendelsesret i forbindelse med ansættelsen af kandidater, men udvalget finder det naturligt, at vedkommende præst underretter sit menighedsråd, inden ordningen tager sin begyndelse.

Udvalget indstiller, at der for præstelærernes virksomhed ydes et vederlag, svarende til, at der ydes gymnasielærernes vederlag for udførelsen af praktisk kursus i undervisningsfærdighed (pædagogikum).

ad 3.

Såvel det tekniske kursus som de to senere kursus er obligatoriske.

Indtil et pastoralseminarium kan oprettes i Århus, finder andet og tredje kursus kun sted i København under anvendelse af de eksisterende lokaler i Helligåndshuset. Til kandidaterne fra Århus samt eventuelt til ugifte kandidater fra København foreslår udvalget, at kollegieværelser om muligt stilles til rådighed på Præstehøjskolen. For gifte kandidater kan ydes godtgørelse for dobbelt husførelse under kurserne efter reglerne i præstelønningslovens § 28.

Udvalget har ikke anset det for sin opgave at udarbejde et egentligt forslag til timeplan for kurserne, hvilket må tilkomme Pastoralseminariets direktion. Men man har overvejet vanskeligheder for visse fag ved den foreslåede deling af kursus i tre kurser samt visse retningslinier for fagenes placering og dermed for et udkast til en timeplan.

Vanskelighederne består især i indplaceringen af fagene kirkelig tale og læsning (herunder individuel stemmepleje) og messesang, da disse fag må afvikles fluktuerende. Dette gælder i hvert fald den særlige stemmepleje, der gives som enetimer til studerende med syge stemmer eller anden vanskelighed for diktion. Men også messesang læres bedst over en længere tid, end et enkelt kursus kan give, og faget kan ikke opdeles på adskilte kurser. Det samme gælder i nogen grad øvelserne i kirkelig tale og læsning i akustisk forskelligartede kirkerum. Hertil kommer, at det vil være vanskeligt at pålægge en lærer, som har sit væsentlige arbejde andet sted, en så komprimeret undervisning, som der ville blive tale om, hvis disse tekniske fag skulle afvikles i det indledende kursus. Sidstnævnte vanskelighed hindrer også, at alle faget kirkerets timer anbringes i det tekniske kursus, hvor faget naturligt hører hjemme.

For stemmefagenes vedkommende foreslår udvalget, at disse fag fortsat strækkes over et semester (disse fag fortsat strækkes over et semester (disse hidtil henholdsvis fra 1. februar og 1. september) med eftermiddagstimer udenfor de øvrige kursers timeplan. Men der gives adgang til disse kurser for *teologiske studenter* (hvilket for den individuelle stemmeplejes vedkommende ikke er noget nyt), og det tilstræbes, at flest muligt - ved indtrængende bekendtgørelse - formås til at

deltage i denne undervisning *før* embedseksamen. Har en kandidat ikke modtaget undervisning som student, må deltagelse - i begge universitetsbyer - muliggøres i et semester i kandidattiden. For de kandidater, der som studenter har deltaget i stemmefagskurserne, bør afsluttende øvelser finde sted under kursus II, men uden for timeplanen.

For faget kirkerets vedkommende foreslås vanskeligheden løst ved, at kun et mindre timetal lægges under det tekniske kursus, medens de øvrige timer fordeles på de to følgende kurser.

Under hensyntagen til disse overvejelser og til, at alle hidtidige fag undtagen psykologi og psykiatri skønnes at kunne tåle en vis reduktion i timetal til fordel for to nye fag (pædagogik og sociologi) med den begrundelse, at de mere eller mindre kan suppleres ved vejledning under kandidat tjenesten, har udvalget udarbejdet et udkast til en timeplan med retningslinier for fagenes placering og med en *eksempelvis* timetalsfordeling f bilag 6).

Timeplanerne for kandidattidens 3 kurser forudsætter - ud over det nedenfor omtalte selvstudium - at kandidaterne uden for kursustiden får lejlighed til at foretage institutionsbesøg samt at overvære skoleundervisningen i kristendomskundskab hos en erfaren folkeskolelærer i nærheden af tjenestestedet.

For vinterkandidaterne foreslås kursus I afholdt i maj og kursus II i september. For sommerkandidaterne foreslås kursus I afholdt i tiden ca. 14. november—12. december og kursus II i marts, dog således at det tager sin begyndelse i slutningen af februar, hvis påsken falder tidligt, således at kurset er afsluttet inden påske.

Fra afslutningen af kursus II vil der kunne udstedes sædvanlig foreløbig attest til brug for kandidatens ansøgning om embede. Denne ordning indebærer, at kandidaterne vil have fra 3¹/₂ til 4 måneder til at søge embede, uden at kursusundervisningen afbrydes af kandidaternes ansøgningsrejser, således som det er tilfældet under den nugældende ordning.

ad 4.

Når den samlede kursustid har kunnet nedskæres til 11 uger uanset de fra mange sider fremsatte, tildels imødekomne ønsker

om udvidelse af undervisningsstoffet, skyldes det — udover indførelsen af den praktiske vejledning ved præstelærerne — at en del stof tænkes gennemarbejdet af kandidaterne ved selvstudium. Til lettelse af dette selvstudium, hvis stof for en stor del tjener til forberedelse eller uddybning af kurserne, foreslås det, at der ved Pastoralseminariets foranstaltning fremstilles hjælpemidler i form af studieplaner, oversigter, bibliografier og korte lærebøger. Blandt de fag, der særlig vil egne sig til selvstudium til supplerings af kurserne, er sociologi og psykologi, kirkeret og kirkebogsføring, men alle fag vil kunne inddrages. Udover det obligatoriske stof skal der åbnes adgang for kandidaterne til specialstudier efter aftale med Pastoralseminariet.

Udvalget finder det iøvrigt ønskeligt, om alle præster fik mulighed for at drage nytte af dette pastoralteologiske arbejde, hvilket måske kunne arrangeres gennem et samarbejde mellem Pastoralseminariet, Præstehøjskolen og Den danske Præsteforening.

Udover det her foreslåede samarbejde med Præstehøjskolen — samt placering af kandidater i eventuelle ledige kollegieværelser, jfr. ovenfor — finder udvalget ikke, at Præstehøjskolen med fordel kan inddrages i pastoraluddannelsen. Når det f. eks. har været på tale at afholde fælles kurser for ældre præster og teologiske kandidater eller obligatoriske pastoralteologiske kurser for alle præster efter et vist åremål i fast embede, må udvalget hertil udtale som sin opfattelse, at sammenblanding af uddannelse og efteruddannelse må anses for uheldig, og at Præstehøjskolens kapacitet ikke vil slå til ved gennemførelse af obligatoriske kurser af blot beskedent varighed.

ad 5.

Ved kandidattjenestens afslutning udfærdiger Pastoralseminariet på en af kirkeministeriet foreskrevet formular en attest om, at kandidaten har fulgt undervisningen. Denne attest udkræves til ansættelse i præsteembede. Som ovenfor omtalt kan efter afslutningen af kursus II — men af hensyn til undervisningen ikke før — midlertidig attest gives til brug ved embedsansøgning.

ad 6.

Kandidaterne foreslås aflønnet fra påbegyndelsen af det tekniske kursus. Udvalget finder, at aflønning bør ske i overensstemmelse med de for aspiranter i en tjenstemandsstilling gældende regler med løn efter præstelønningslovens 12. lønningsklasse.

Med den her foreslåede ordning ophæves efter udvalgets opfattelse den forskelsbehandling, der hidtil indtægtsmæssigt er blevet de teologiske kandidater til del i forhold til andre akademikere efter opnået embedseksamen. Ordningen må betragtes som ganske parallel med den, der gælder for cand. mag. er, hvorefter disse får fuld løn under det praktisk-pædagogiske kursus. Forudsætningerne herfor er, at cand. mag.erne i et vist mindre omfang skal stå til rådighed ved undervisningsarbejde.

Udvalget er opmærksom på, at den foreslåede aflønning overstiger den løn, der før tiden er tillagt heldagsbeskæftigede hjælpepræster.

Ved udnævnelse til præsteembede efter kandidattidens udløb vil der kunne ydes flytgedtgørelse i overensstemmelse med reglerne i præstelønningslovens § 28.

Kandidattiden medregnes ved beregning af præstens lønningsanciennitet.

ad 7.

Medens den gældende ordning for pastoralundervisning alene gælder teologiske kandidater, er det udvalgets tanke, at nyordningen tillige skal omfatte andre, som uden at være teologiske kandidater opfylder betingelserne i lov om adgang til præsteembeder eller som i medfør af nævnte lovs § 2 opnår tilladelse til at søge præsteembede. Derimod omfatter ordningen ikke lægfolk, som i medfør af menighedsrådslovens § 42, jfr. § 5 i lov om adgang til præsteembeder, kaldes til et embede, men udvalget finder det påkrævet, at der åbnes adgang for de pågældende til at deltage i den pastoralteologiske uddannelse.

Med denne nyordning ønsker udvalget at imødekomme den kritik, der er rejst fra mange sider, fordi alene teologiske kandidater kan følge Pastoralseminariets undervisning. I praksis har kirkeministeriet i årene efter ændringen i 1962 af lov om adgang til præ-

steembeder i folkekirken arrangeret sig ved at give tilladelse til deltagelse på Pastoralseminariet til personer, der i medfør af nævnte lovs § 2 opnåede ret til at søge præsteembede, og som ønskede at få en pastoraluddannelse.

Det er udvalgets opfattelse, at der som hidtil bør være en mulighed for hel eller delvis *dispensation* fra Pastoralseminariets undervisning, jfr. § 9 i den gældende anordning.

Udvalget forventer imidlertid, at den foreslåede nyordnings gennemførelse vil reducere antallet af dispensationsansøgninger, fordi det foreslåede kandidatar med løn betyder, at også kandidater, der har haft lønnet arbejde efter embedseksamen, uden videre kan henvises til at begynde deres præstetjeneste med det indledende kandidatar, eftersom det ikke som hidtil vil betyde en økonomisk belastning for dem.

Det vil endvidere blive muligt at opstille fastere regler for dispensation end hidtil, hvorved man vil imødekomme en ofte fremsat kritik mod den gældende ordning på dette område. Hel eller delvis, betinget eller ubetinget dispensation vil formentlig efter ansøgning kunne meddeles teologiske studenter, som har påbegyndt deres studium i en

mere fremrykket alder og/eller har haft en modnende beskæftigelse. Det samme må gælde personer, som i henhold til § 2 i lov om adgang til præsteembeder opnår tilladelse til at søge præsteembede i folkekirken. Det er endvidere udvalgets opfattelse, at hensyn må tages til personer, som efter teknisk kursus og ordination i kandidatårets løb indkaldes til militærtjeneste og aftjener deres værnepligt som værnepligtige teologer.

Der må på grundlag af foranstående retningslinier udarbejdes nærmere regler for en dispensationsordning.

ad 8.

Så længe der ikke er oprettet et pastoralseminarium i Århus, finder udvalget det rimeligt at udvide Pastoralseminariets direktion som foreslået, idet man herved tager hensyn til, at der straks oprettes teknisk kursus i Århus.

Som bilag 7 til betænkningen medfølger udkast til en anordning om den praktisk-teologiske uddannelse af præster i folkekirken, udformet på grundlag af foranstående forslag.

BILAG

Anordning angående pastoralseminariets ordning

Vi Christian den Tiende, af Guds Naade Konge til Danmark og Island, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg, *Gøre vitterligt*: At Vi efter derom af Vor kirkeminister nedlagt allerunderdanigst forestilling ville have anordnet følgende angående pastoralseminariets ordning:

§ 1. Pastoralseminariets formål er at give de vordende præster en praktisk-teologisk uddannelse på videnskabeligt grundlag.

§ 2. Pastoralseminariet ledes af en direktion, bestående af biskoppen over Københavns stift som formand, den som hovedlærer ansatte forstander, en af det teologiske fakultet af dettes midte valgt repræsentant samt et af kirkeministeren valgt medlem. Pastoralseminariet bevarer i øvrigt sin hidtidige forbindelse med Københavns universitet.

§ 3. Forstanderen, der skal have bestået teologisk embedseksamen ved et dansk universitet og i øvrigt opfylde betingelserne for at beskikkes til præst i folkekirken, udnævnes af kongen. Forstanderen leder undervisningen, der udføres af denne som hovedlærer og et antal lektorer og lærere.

§ 4. De faste undervisningsfag er: homiletik, kateketik, religionspsykologi med særligt henblik på sjælesorg, dansk kirke- og menighedsliv, kirkeret og messesang.

Endvidere vil der være at holde forelæsnings om filantropi og den sociale lovgivning, om psykiatri samt om kirkelig kunst.

§ 5. I tilknytning til de faste undervisningsfag kan der afholdes laboratorieøvelser.

I forbindelse med de homiletiske og kateketiske øvelser gives der deltagerne lejlighed til at prædike og til at undervise i kristendomskundskab.

Der gives kandidaterne lejlighed til at deltage i de forskellige grene af kirkens og menighedens arbejde.

§ 6. De nærmere regler for undervisningen fastsættes i en af kirkeministeren approberet undervisningsplan.

§ 7. Adgang til deltagelse i undervisningen på pastoralseminariet har teologiske kandidater.

Deltagelse i pastoralseminariets øvelser er for de faste undervisningsfags vedkommende obligatorisk.

§ 8. Inden en teologisk kandidat kan modtage præstevielse, skal han forevise attest fra pastoralseminariet for at have deltaget i pastoralseminariets undervisning i et fuldt semester.

Under særlige omstændigheder kan der af kirkeministeriet gives fritagelse for deltagelse i pastoralseminariets undervisning enten som helhed eller i enkelte fag.

§ 9. Kirkeministeren fastsætter tidspunktet for denne anordnings ikrafttræden.

Hvorefter alle vedkommende sig har at rette.

*Givet på Amalienborg,
den 23. december 1941.*

Under vor kongelige hånd og segl.

Christian R.
(L.S.)

V. Fibiger,

Anordning om ændret affattelse af § 2 i anordning af
23. december 1941 angående pastoralseminariets ordning

Vi Frederik den Niende, af Guds nåde konge til Danmark, de Venders og Goters, hertug til Slesvig. Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg, *Gøre vittærligt*: at Vi efter derom af Vor kirkeminister nedlagt allerunderdanigst forestilling vil have fastsat følgende ændring i anordning af 23. december 1941 angående pastoralseminariets ordning.

Anordningens § 2 affattes således:

»Pastoralseminariet ledes af en direktion

bestående af biskoppen over Københavns stift som formand, den som hovedlærer ansatte forstander, en af det teologiske fakultet ved Københavns universitet og en af det teologiske fakultet ved Aarhus universitet af hver af de to fakulteters midte valgt repræsentant samt et af kirkeministeriet valgt medlem«.

Hvorefter alle vedkommende sig har at rette.

Givet på Amalienborg, den 8. april 1949.

Under Vor kongelige hånd og segl.

Frederik R.

(L.S.)

Frede Nielsen.

AARHUS UNIVERSITET
Det teologiske Fakultet

Aarhus, den 24. august 1964.
J. nr. 686/64—TF 21.

Efter fakultetets kendskab til studenternes og kandidaternes syn på den nuværende pastoralseminarieordning er utilfredsheden stor. I forvejen er undervisningen på Pastoralseminariet ugunstigt stillet, dels fordi kandidaten efter at have drevet et frit studium ved et af universiteterne skal følge obligatoriske kurser, og dels fordi der i vort land ikke findes en videnskabelig pastoralteologisk tradition. Når dertil kommer, at Aarhuskandidaterne, af hvilke en stor del er gifte, på et tidspunkt, hvor økonomien er spændt, og boligforholdene vanskeliggør flytning, skal på et dyrt ophold i København, kan man ikke undre sig over, at uviljen er stor. Man må derfor regne med den mulighed, at den nuværende pastoralseminarieordning kan komme til at øge præstemanglen, hvis man ser til Aarhuskandidaterne. Kandidaten fra Aarhus, der vægrer sig ved at tage til København grundet på det misforhold, som han mener, at der består mellem udbytte og omkostninger, kommer ind i andet arbejde — først og fremmest undervisning af den ene eller anden art - og bliver ved det, fordi det på et senere tidspunkt vil blive endnu vanskeligere at tage et semesters ophold i København.

Et flertal i fakultetet vil derfor foreslå indførelse af en ordning, ifølge hvilken der ikke hvert semester afholdes et fuldt kursus, men med sådanne mellemrum, at turnus f. eks. strækker sig over 3-4 semestre. Kurserne må følgelig kunne absolveres af studenterne i løbet af deres studietid. Det vil også af den grund være at anse for en fordel, at på den måde vil de pastoralteologiske fag og de øvrige teologiske discipliner blive dyrket samtidigt, så fagenes problematik kan virke befrugtende ind på hinanden og bidrage sit til, at der kan skabes en pastoralteologi. Fakultetet vil derfor foreslå, at der foretages en ændring i den kongelige anordning for Pastoralseminariet, så det bliver muligt at indføre en alternativ ordning, som formodentlig må gælde begge fakulteter og være fakultativ, at forstå sådan, at det står Aarhuskandidaten frit, om han vil absolvere kurserne som student i Aarhus eller som kandidat på Pastoralseminariet i København, som det står Københavner-studenten frit, om han som student eller kandidat vil absolvere Pastoralseminariets kurser i København.

P. F. V.

sign.

K. E. Løgstrup,

h. a. dec.

Til Aarhus Universitet

Fremsendes til kirkeministeriet under henvisning til omstående, hvortil universitetet kan slutte sig.

Århus, den 28. aug. 1964.

P. U. V.

sign.

E. Hammershaimb.

Det udvalg, som kirkeministeriet har nedsat til at overveje, om der bør foretages ændringer i undervisningen af vordende præster i pastoral-teologiske fag, herunder om der måtte være grund til igen at henlægge denne undervisning til studietiden, har i sine første moder drøftet, hvilket behov Pastoralseminariet skal dække eller imødekomme. Ved at kræve Pastoralseminariets undervisning fulgt før udnævnelse til præst i folkekirken har kirkeministeriet givet udtryk for, at der kræves en form for uddannelse, som ikke naturligt henhører under universitetsstudiet, og som derfor må henlægges til en institution under kirkeministeriet, nemlig Pastoralseminariet. Det **udtrykkes** i § 1 i anordning angående Pastoralseminariets ordning (af 23/12 1941) således:

»Pastoralseminariets formål er at give de vordende præster en praktisk-teologisk uddannelse på videnskabeligt grundlag«.

Af anordningen, hvoraf et eksemplar vedlægges, fremgår det, at til undervisningen hører dels de egentlige praktisk-teologiske fag, nemlig læren om prædiken, om gudstjenesten og om konfirmandforberedelsen, dels hjælpefag såsom diakoni og sociallære, psykologi og psykiatri, samt tekniske fag såsom kirkebogsføring, stemmebrug, messesang og kirkeret og endelig også kirkekundskab (dansk kirke- og menighedsliv). Den rummelige formulering af § 1 giver imidlertid vidt forskellige muligheder for en praktisk og udbytterig tilrettelægning af Pastoralseminariets undervisning. Før udvalget udtaler sig om disse muligheder, må formålet med Pastoralseminariets undervisning derfor over-

vejes grundigt og alsidigt. Da Pastoralseminariet er en kirkelig institution, har de forskellige kirkelige instanser og organer en naturlig interesse i, at der til ansættelse som præst foruden den – normalt forudsatte teologiske embedseksamen også kræves en uddannelse eller skoling med direkte sigte på præstegerningen. Udvalget finder derfor, at det ville være en hjælp i dets arbejde at kende disse instansers mening om de principielle krav og ønsker vedrørende Pastoralseminariet.

Siden Pastoralseminariets oprettelse i 1809 har der været gjort forskellige principielle synspunkter gældende, og der har været fulgt forskellig praksis. Undertiden har vægten været lagt på den teologiske videnskabs anvendelse i præstens arbejde, til andre tider mere på den rent praktiske indførelse og opøvelse samt på kendskab til forhold, der vedrører præstens hele embedsførelse, og endelig har man i det sidste årti inddraget hjælpefag, som sigter på at orientere om det moderne samfunds struktur og problematik.

Udvalget beder Dem om snarest belejligt at sende en kort redegørelse for Deres opfattelse af, hvad Pastoralseminariet bør yde for på bedst mulig måde at imødekomme menighedens og præsters og dermed også biskoppernes og kirkeministeriets krav til folkekirkens præster.

Det fremhæves udtrykkeligt, at der ikke efterlyses konkrete forslag om Pastoralseminariets ordning, fagfordeling, undervisningsform og -længde, men alene udtryk for grundlæggende synspunkter, som kan være udvalget til hjælp i dets overvejelser.

W. W. estergård Madsen.

Erik Larsen.

I den udsendte henvendelse bad udvalget om en kort redegørelse for de pågældendes opfattelse af, hvad Pastorseminariet burde yde for på bedst mulig måde at imødekomme menigheders og præsters og dermed også biskoppernes og kirkeministeriets krav til folkekirkens præster.

Besvareelserne kommer fra 11 af de 30 distriktsforeninger i Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer, Danmarks Provsteforening, Den danske Præsteforening samt biskopperne Hald, Holm, Høirup, Kragh og Schiøler.

I svarene fra Menighedsrådsforeningens distriktsforeninger er det et gennemgående ønske, at Pastorseminariet skal beskæftige sig med de fag, der forbereder til præstens arbejde, både teologiske, sociologiske og psykologiske discipliner, samt at der tages hensyn til de fag, der ikke synes at være tilstrækkeligt tilgodeset ved universiteterne; nogle ønsker den teologiske uddannelse formet som præsteskole i højere grad end som universitetsstudium. Landsforeningens repræsentanter i bestyrelsen har været inde på dels en

udvidelse af undervisningen ved Pastorseminariet, dels tilrettelægning af en universitetsuddannelse med direkte sigte på præstegeringen, ved at det teologiske studium deles og Pastorseminariet indgår i det teologiske fakultets arbejdsområde. Også biskopperne ønsker tydeligt, at Pastorseminariet skal tage direkte sigte på praktisk præstegering.

Der synes at være vidtgående enighed om, 1) at den historisk-systematiske del af den praktiske teologi naturligt hører hjemme under det teologiske studium, og 2) at der derudover skal være et practicum, hvorved her må forstås en kursuspræget undervisning, der koncentrerer sig om de centrale punkter i præstens daglige arbejde: prædiken, konfirmandundervisning, sjælesorg, gudstjeneste og kirkelige handlinger, administrative opgaver samt kontakt med forskellige myndigheder og organer, således at behandlingen af fagenes teologiske problematik ikke ses som en selvstændig opgave for Pastorseminariet, men underordnes practicumundervisningen.

Retningslinier for timeplan

Teknikum (3 uger):

6 fag + spørge- og foredragstimer. 69 timer ialt, 23 timer ugentlig, fordelt på 5 dage à 4-5 timer (lørdag fri) eller med 3 timer lørdag og 4 timer hver af de øvrige dage.

Kursus I (4 uger):

8 fag + spørge- og foredragstimer. 108 timer ialt, 27 timer ugentlig, fordelt på 4 dage à 5 timer, 1 dag med 4 timer, lørdag 3 timer.

Kursus II (4 uger):

7 fag + spørge- og foredragstimer. 108 timer i alt, fordelt som under kursus I.

Herefter skulle det ifølge en foretaget beregning være muligt /. eks. at tildele de enkelte fag følgende timetal:

Homiletik	50
(25-30 til principielle emner, 20-25 til gennemgang af prøveprædikener)	
kateketik	20
(suppleret med deltagelse i konfirmand- undervisning)	
kirkebogsføring	15
kirkeret	22
liturgik	27
pastorallære	12
pædagogik	15
(suppleret med organiseret praktikanttjeneste hos pædagoger i kandidattiden)	
psykiatri	20
religionspsykologi	32
salmebogskundskab	18
sociallære og diakoni	16
religionssociologi	16
spørge- og foredragstimer	22
ialt timer 285	
(69 + 108 + 108)	

Anordning om den praktisk-teologiske uddannelse af præster i folkekirken

Før en person, der i henhold til reglerne i §§ 1 og 2 i lov nr. 218 af 16. juni 1962 har adgang til at søge præsteembede i folkekirken, kan ansættes i sådant embede, skal han have modtaget en praktisk-teologisk uddannelse i overensstemmelse med nedenstående regler.

§ 0

Adgang til den praktisk-teologiske uddannelse har personer, der i medfør af nævnte lov er berettigede til at søge præsteembede i den danske folkekirke, samt personer, der i medfør af lovens § 5 kaldes til et præsteembede i folkekirken. Undervisningen i fagene kirkelig tale og læsning samt messesang og kirkemusik er tillige åben for teologiske studerende.

o.

Den praktisk-teologiske uddannelse finder sted dels ved kurser på Pastorseminariet, dels under kandidaternes udstationering hos faste præster og har en samlet varighed af ét år.

Pastorseminariet.

§ 4.

Pastorseminariet ledes af en direktion, bestående af biskoppen over Københavns stift som formand, biskoppen over Århus stift, en repræsentant for hvert af de teologiske fakulteter ved Københavns og Aarhus universiteter, den som hovedlærer ansatte rektor, en af lærerforsamlingen ved det tekniske kursus i Århus, jfr. § 6, valgt repræsentant samt et af kirkeministeren udpeget medlem.

Den daglige ledelse af undervisningen varetages af rektor, der skal have bestået teologisk embedseksamen ved et dansk universitet og i øvrigt opfyldte betingelserne for at beskikkes til præst i folkekirken. Rektoren, der må have evner for videnskabeligt arbejde

og indgående kendskab til danske kirkeforhold, udnævnes af Kongen efter indstilling af direktionen til kirkeministeren.

§ 6.

Undervisningen deles i tre kurser af henholdsvis tre, fire og fire ugers varighed. Det indledende kursus, som er af teknisk karakter, afholdes såvel i Århus som på Pastorseminariet i København ved dertil af kirkeministeren efter indstilling af Pastorseminariets direktion beskikkede lærere.

Hovedfagene er: homiletik, kateketik, liturgik, pastorallære og kirkeret.

De øvrige undervisningsfag fastsættes af kirkeministeriet efter indstilling fra direktionen.

De nærmere regler for undervisningen fastsættes i øvrigt i en af kirkeministeren godkendt undervisningsplan.

Deltagelse i kurserne er obligatorisk.

Som grundlag for selvstudium under kandidaternes udstationering udsendes skriftligt undervisningsmateriale i form af studieplaner, oversigter, bibliografier og korte lærebøger.

Kandidattjenesten.

§ 9.

Kandidattjenesten finder sted hos en fast præst i folkekirken.

Kandidaten er berettiget til at fremsætte forslag om, hvilken præst han ønsker at være knyttet til. Ansøgningen forelægges gennem vedkommende præsts biskop og Pastorseminariets direktion for kirkeministeren, der træffer afgørelse.

Har en kandidat, der ønsker at følge den praktisk-teologiske uddannelse, ikke inden en nærmere fastsat frist bragt en præst i for-

slag, bestemmer kirkeministeren, hvilken præst kandidaten skal knyttes til.

Ingen præst kan have mere end én kandidat til oplæring ad gangen.

§ 10.

Kandidattjenesten tager sin begyndelse, når kandidaten efter at have fuldført det i § 6 omhandlede tekniske kursus har modtaget præstevielse.

§ 11.

Kandidattjenesten består i deltagelse under tilsyn og vejledning af vedkommende præst i præstens embedsforpligtelser i videst muligt omfang og lejlighedsvis udførelse af disse iunktioner under præstens ansvar.

Tjenesten skal tilrettelægges således, at kandidaten får mulighed for samtidig at præstere et vist selvstudium, jfr. § 8, at følge undervisning i kristendomskundskab hos en erfaren folkeskolelærer i nærheden af tjenestestedet, at foretage institutionsbesøg samt at følge undervisning i kirkelig tale og læsning og i messesang, såfremt den pågældende ikke har fulgt denne undervisning under universitetsstudiet.

§ 12.

Kirkeministeriet udsender en vejledning for præster med hensyn til undervisning af kandidater.

§ 13.

For den foran beskrevne undervisning ydes der præster samt lærere i praktisk pædagogik, jfr. § 11, stk. 2, et vederlag efter kirkeministeriets nærmere bestemmelse.

Almindelige bestemmelser.

§ 14.

Pastoralseminariets rektor har pligt til ved møder på universiteterne at orientere de teo-

logistuderende om den foran beskrevne ordning, herunder deres ret til at fremsætte ønske om tilknytning til en bestemt præst i kandidattiden.

§ 15.

Under den praktisk-teologiske uddannelse aflønnes kandidaten efter nærmere af kirkeministerens fastsatte regler. Uddannelsesperioden medregnes ved beregning af kandidaternes lønningsanciennitet. Ved udnævnelse til præsteembede efter uddannelsens afslutning kan der ydes flyttegodtgørelse m. v. efter reglerne i § 28 i lov nr. 155 af 7. juni 1958 om folkekirkens lønningsvæsen m. v.

§ 16.

Ved kandidatårets afslutning udfærdiger Pastoralseminariets rektor på en af kirkeministeriet foreskrevet formular attest for, at kandidaten har fuldført den praktisk-teologiske uddannelse.

Sådan attest skal forevises, forinden den pågældende kan ansættes i præsteembede i folkekirken.

Til brug for embedsansøgning kan Pastoralseminariets rektor på begæring af kandidaten udfærdige en foreløbig attest efter afslutningen af sidste kursus.

§ 17.

Under særlige omstændigheder kan der af kirkeministeriet gives hel eller delvis fritagelse for deltagelse i kursusundervisningen og/eller kandidattjeneste, eventuelt betinget af aflæggelse af prøve for Pastoralseminariets rektor i et af denne angivet stof.

§ 18.

Nærværende anordning træder i kraft den 23. december 1941 angående pastoralseminariets ordning, således som denne er ændret ved anordning af 8. april 1949.